

Kristinas gestaltning av rollen som monark

Marie-Louise Rodén

På 1670-talet utspelades en rättslig tvist i Frankrike där drottning Kristinas gärning åberopades som ett vittnesmål om kvinnliga regenters kompetens. Parterna i konflikten var Marie d'Orléans (1625-1707), dottern till Henri d'Orléans, hertigen av Longueville i sitt första äktenskap, och Anne de Bourbon, Henris andra hustru och dennes två söner. Marie stred för arvsrätten till Longueville och hävdade bestämt sitt företräde i förhållande till halvbröderna Jean och Charles. Hon underströk dessutom i en skrivelse som hon med stor framgång lät cirkulera i Frankrike, att kvinnor var nog så kompetenta som män i härskarrollen. Om detta kunde de begåvade kvinnor som regerat i äldre tider vittna – och det fanns till och med framstående exempel i hennes samtid, såsom drottning Kristina av Sverige.¹

Det kan tyckas ironiskt att nämnda Kristina inte alls värderade den egna regentgärningen lika högt som den franska hertiginnan. Bara några år efter det att Longueville-Nemours fallet avgjorts till Marias fördel (1672-74), tog Kristina på allvar upp arbetet med sina egna litterära verk: bland dem en fyllig men ofullbordad memoar som beskriver hennes barndom i Sverige. De allra sista orden i denna text består av ett utfall riktat mot kvinnliga regenter i det förflutna och i samtiden, författarrinnan medräknad:

Min mening är att kvinnor aldrig böra regera. Och jag är så övertygad om detta, att jag säkerligen skulle hava berövat mina kvinnliga efterkommande all arvsrätt till Sveriges tron, om jag nu hade gift mig. Ty jag skulle utan tvivel mera hava älskat mitt land än mina barn, och det vore att förråda det förra att medgiva arvsrätt även åt de kvinnliga medlemmarna av konungahuset. . . . Kvinnors okunnighet, deras såväl sjäsliga, kroppsliga som andliga svagheter göra dem olämpliga för furstekallet. Alla de kvinnor jag sett regera, såväl i historien som ute i världen, hava gjort sig löjliga på det ena eller det andra sättet. Jag betraktar på intet sätt mig själv som undantag från denna regel.²

Biografiska och historiografiska utgångspunkter

Kristina kan, med ett kort undantag, räknas som Sveriges enda kvinnliga regent inom ramen för den nya svenska monarki som uppstod efter Kalmarunionens upplösning 1523 och som

---

¹ Sarah Hanley, "The Legal Debate over Male Right and Female Exclusion in the Longueville-Nemours Case 1674", vid konferensen "Princesses et pouvoir politique à l'époque moderne", Université de Paris XII – Val de Marne (Paris 2003), under utgivning.

² Marianne Rappe, red., *Christina. Självbiografi och aforismer* (Stockholm 1957), s. 75.

utgick från Gustav Eriksson Vasa och hans ättlingar.³ Hon föddes 1626 som dotter till Gustav II Adolf och Maria Eleonora av Brandenburg. Hon var kungens enda legitima arvinge och blev därmed Sveriges drottning när han avled 1632 under det trettioåriga krigets gång. Möjligheten till en kvinnlig tronföljd hade fastställts genom en stadga från Norrköpings möte 1604, och i samband med Karl IX:s kröning. Kristinas farfar hade verkat som riksföreståndare från 1599, då Johan III:s katolske son Sigismund avsatts från den svenska tronen. Den stadga som påbjöd kvinnlig tronföljd, men endast i avsaknad av manliga arvingar och med villkoret att den tillträdande skulle vara ogift vid successionen, var menad att säkra tronföljden i *Karls linje*. Det gjorde den också: budet om Gustav Adolfs död den 6 november 1632 nådde Sverige flera veckor senare, ungefär då hans dotter skulle fira sin sjätte födelsedag. Varken riksråd, representanter för adeln eller närstående släktingar till barnet-drottningen, tycks ens ha övervägt alternativet att *inte* hylla denna lilla flicka som Sveriges monark. Så fast förankrad var uppfattningen om den ärftliga monarkens legitimitet i det tidigmoderna Europa, och även inom en mycket ung monarki såsom den svenska.

Kristina blev alltså formellt Sveriges drottning 1632, men regerade under en förmyndarstyrelse ledd av rikskanslern Axel Oxenstierna fram till 1644, då hon förklarades myndig. Hon hade därefter en period om knappt tio år som självständig regent. Redan 1650, här hon kröntes, hade hon med all sannolikhet bestämt sig för att avsäga sig tronen. Hennes abdikation ägde rum i Uppsala den 6 juni 1654. Kusinen Karl Gustav, son till faderns halvsyster Katarina och Johan Kasimir av Zweibrücken, hade tidigare uppfattats som en av de främsta spekulanterna för drottningens hand, men blev istället hennes efterträdare. Kristinas praktiska – det vill säga ekonomiska – villkor efter tronavsägelsen reglerades genom abdikationsrecessen 1654, till vilken jag skall återkomma. Hon lämnade Sverige nästan omedelbart, och det blev snart känt att hon övergått till katolicismen. Efter ett långt uppehåll i de Spanska Nederländerna under Kung Filip IV av Spaniens beskydd mottogs hon officiellt som katolik i november 1655 i Innsbruck. Därefter anträdde hon påvestaten, där hon välkomnades av den regerande påven Alexander VII (r. 1655-67) och konfirmerades under Julhögtidligheterna samma år. Rom skulle hädanefter bli hennes hemvist, med undantag av ett antal resor till Frankrike, Tyska riket och även Sverige under det första "långa" och oroliga decenniet efter tronavsägelsen, som avslutades med hennes hemkomst till Rom 1668. Hon

---

³ Undantaget är Ulrika Eleonora, som regerade 1719-20.

avled i Rom 1689, och blev den första utländska monark att dela påvarnas traditionella begravningsplats i Peterskyrkans krypta.⁴

Kristina har inte bara en särställning bland Sveriges regenter, men också i den svenska historieskrivningen. I det konfessionellt laddade klimatet som ännu präglade Europa vid trettioåriga krigets slut uppfattades Kristinas abdikation och påföljande konversion till katolicismen som landsförräderi. Såsom Kurt Johannesson påpekat, var detta en "katastrof för den svenska propagandan", som under de gångna decennierna byggt upp myten om att Gustav Adolf lett sitt land in i det Tyska kriget, där han också led martyrdöden, för att försvara protestantismens sak och bekämpa papismen och dess skadeverkningar. Redan under Kristinas livstid inleddes processen som skulle "radera ut henne i historieböckerna och folks minne". Processen inleddes med Johannes Schefferus 1671, och på 1700- och 1800-talen dömdes Kristina ännu mer kritiskt.⁵

I 1900-talets forskning möter man den märkliga situationen att Kristinas regeringstid fortfarande behandlas parentetiskt i de flesta generella verk, medan det personhistoriska intresset för hennes levnadsbana blir allt större. Tre större områden dominerar forskningen: debatten om orsakerna bakom och kopplingen mellan tronavsägelsen och trosförändringen; Kristinas gärning som kulturmeccenat, både i Sverige och Italien; och slutligen hennes psykologi med inriktning på förhållandet till rollen som kvinna. Det sistnämnda ämnet får alltmer extrema uttryck under seklets gång. 1937 lanserade Elis Essen-Möller tesen om att Kristina skall ha varit en "pseudohermafrodit", och denna populariserades av Sven Stolpe på 1950- och -60-talen. Föreställningen om Kristina som en psykiskt och möjligtvis även fysiskt avvikande kvinnoperson framförs än idag av forskare som behandlar olika aspekter av drottningens liv.⁶

I det följande skall jag försöka analysera hur Kristina konstruerade sin roll som monark, både under den aktiva regeringstiden i Sverige och efter tronavsägelsen. Att Kristina samtidigt var ensamt majestät – eller kung – och kvinna har framstått som särskilt problematiskt i svensk historiografi, som till en sådan stor del inriktat sig på hennes person

---

⁴ Ovanstående sammanfattning grundas främst på Sven Ingemar Olofsson, *Drottning Christinas tronavsägelse och trosförändring* (Uppsala 1953); *idem*, *Efter westfaliska freden: Sveriges yttre politik 1650-54*; Sven Stolpe, *Drottning Kristina* (Stockholm 1960-61); Curt Weibull, *Drottning Christina. Studier och forskningar* (Stockholm 1931); för Romtiden, Carl Bildt, *Christine de Suède et le Cardinal Azzolino* (Paris 1899); *idem*, *Christine de Suède et le Conclave de Clément X* (Paris 1906), Marie-Louise Rodén, *Church Politics in Seventeenth-Century Rome* (Stockholm 2000).

⁵ Kurt Johannesson, "Spelet Börjar", bidrag till symposiet "Christinas Resa", Uppsala 2004, under utgivning.

⁶ En diskussion av aktuell forskning i Marie-Louise Rodén, "Cesare Macchiati, Queen Christina's First Italian Physician: the Hamburg Letters." i Marco Beretta och Tore Frängsmyr, red. *Sidereus Nuncius & Stella Polaris. The Scientific Relations between Italy and Sweden in Early Modern History* (Canton 1997).

och endast undantagsvis sökt beakta hennes internationella kontext. Jag kommer att ta upp ett antal specifika frågor: hennes utbildning eller fostran till regent, det svenska hovet under hennes regeringstid, abdikationsrecessen och dess bredare innebörd, och slutligen vilka medel hon använde för att upprätthålla sin kungliga status efter tronavsägelsen. Det senaste säger väl så mycket om vad den samtida kulturen och Kristina själv uppfattade som markörer av kungarollen /drottningrollen.

Barndom och uppfostran

Kristina uppfostrades som en blivande regent, enligt den modell som var rådande vid tidens europeiska hov och som dokumenteras i de talrika furstespeglar som författades under Renässansen och barocktidevarvet. Furstens främsta uppgift var att lära känna dygderna, men konsterna var också en väsentlig del i furstens skola. På 1600-talet var det politiken – eller "konsten att leva och regera väl" – och retoriken som stod i första rummet. Därtill kom historiska studier, kunskaper om det klassiska arvet, och övning i de främmande språk som fursten kunde behöva för att utöva sitt ämbete. Kristinas ungdom bevitnade en nyorientering: från 1500-talet och framåt hade Sveriges främsta kontakter och förebilder varit de tyska furstehoven och universiteten, och i viss mån de holländska. Nu inleddes den epok då Frankrike skulle bli tongivande inom den europeiska hovkulturen, och detta påverkade även den unga Kristina. Tyskan och latinet hade varit den svenska adelns främsta internationella språk, men på 1600-talet skulle man kunna umgås ledigt på franska. Kristinas egen utbildning reflekterar detta skifte: tyskan var ju i viss mån ett hemspråk för barnet – hon tillskrev både sin far och kusinen Karl Gustav på tyska, som ju dessutom var moderns språk – och latinet intog en självklar plats i hennes utbildning. Ganska sent, vid tretton års ålder, började hon lära sig franska, men detta blev snabbt det språk hon helst använde, både i tal och skrift.⁷ Det franska hovet och fransk adelskultur kom också att fungera som den unga drottningens förebilder, och det var dessa hon försökte närma sig när hon under den aktiva regenttiden främjade en internationell hovkultur i Sverige.

Mer specifik information om Kristinas uppfostran och utbildning finner vi i ständernas betänkande om denna från den 24 mars 1635.⁸ Kristina var åtta år och några månader när den författades, och drygt två år hade förflutit sedan faderns död.

---

⁷ Kurt Johannesson, "Spelet Börjar", bidrag till symposiet "Christinas Resa", Uppsala 2004, under utgivning.

Utgångspunkten för denna relativt korta skrivelse är att barnet skall fostras till regent: hon "är den som Konungariket sielff framdeles regera skall". I texten finns inga uppenbara reflektioner om barnets kön, ej heller några antaganden om att hon en dag kommer att regera med ett kungligt gemål vid sin sida.

Instruktionen för Kristinas uppfostran understryker att hon bör lära sig utländska seder, nödvändigaför hennes rang och ställning, men att hon i första rummet bör lära känna och "dresseras" i de inhemska. Därefter behandlas praktiska frågor kring preceptorer och läromästare. Med tanke på den numera förankrade bilden av Kristinas genomgående manliga och avskilda uppfostran, kan nästa stycke bereda ett korrektiv. Här stadgas att hon i samband med fröknar och jungfur av den egna åldern bör erbjudas rekreation och umgänge i lämpliga former. Kungabarnet på 1600-talet behandlades därmed ungefär på samma sätt som de yngre medlemmarna i dagens svenska kungahus: hon skulle umgås med lämpliga gelikar under ordnade former.

Instruktionens andra del tar upp hennes studier. Här konstateras att Kristina skall lära att "christeligen regera land och riket". Den kunskap som behövs för att utföra detta kommer av åren och erfarenheten, snarare än av ungdomens studier. Därför vill ständerna endast precisera vad kärnan i dessa studier bör vara, och dessa är Guds ord, kristendomens trosartiklar och alla kristliga dygder. Ständerna uttalar, tacksamt nog, för de som samlas vid detta möte, att historien är "dett förnembste som een regent böer studera", men med ett "caveat": det är de bibliska historierna som är grunden till alla de andra.

Helt kort nämns att den unga drottningen skall lära sig skriva och räkna, och lära sig nödvändiga främmande tungomål. Betänkandet avslutas med att hon som svensk drottning/majestät bör upptuktas i rätta opinioner och värderingar. Det räcker inte att hon uppmanas till det goda, hon skall också vaccineras mot det onda: hon skall inte "i Gudz ordh besmittas medh Påweske eller Callwinistiske willfarelser".

Andra inblickar i Kristinas uppfostran finns i hennes memoar. Man måste naturligtvis beakta att den författades sent i livet, men den dokumenterar åtminstone Kristinas minnen och värdering av sin uppfostran. Memomarens åttonde kapitel inleds med en lång betraktelse om de svårigheter som omgärdar en furstes uppfostran, som ju sker inom ramen för hovlivet, där "sanninen har svårt att göra sig gällande."⁹ Därefter beskriver Kristina i övervägande positiva ordalag sina guvernörer och preceptorer Axel Banér, Gustaf Horn,

---

⁸ Svenska Riksarkivet, Riksdagsactav vol R 4788; tryckt i A. A. Stiernman, *Alla riksdagars och mötens besluth II* (1729), s. 926-929.

⁹ Marianne Rappe, red., *Christina. Självbiografi och aforismer* (Stockholm 1957), s. 54.

Johannes Matthiae och Axel Oxenstierna. Kristina hävdar själv att det varit Gustav Adolfs vilja att hon skulle få en helt manlig uppfostran, och att hon varit ett lämpligt objekt för en sådan uppfostran: "Jag kände en oövervinnelig motvilja för allt vad kvinnor tala om och göra. Jag visade mig helt obekväm för alla kvinnliga handarbeten och sysslor, och det fanns icke någon möjlighet att bättra mig därvidlag."¹⁰ Kristina vill att läsaren skall förstå att hon hade en full kapacitet för den kungliga roll hon uppfostrades till, men var av naturen likgiltig för sådana färdigheter som tillhörde den kvinnliga sfären.

Det kunde vara intressant att jämföra Kristinas uppfostran med den hennes mor tog emot vid kurfurstehovet i Berlin. Maria Eleonora föddes 1599 i Königsberg som den andra av tre döttrar i äktenskapet mellan Anna av Preussen och Kurfursten Johan Sigismund av Brandenburg. Anna var starkt präglad av den lutherska ortodoxi i vilken hon själv uppfostrats, men hon kunde inte hindra maken och parets enda son, Georg Wilhelm, från att konvertera till kalvinismen. Detta inträffade 1614, och därefter skärpte modern sin kontroll över de tre döttrarna. Deras uppfostran präglades först och främst av den stränga lutherska ortodoxi som Anna förespråkade, men också av kurfurstendömets dåliga finanser. Maria Eleonora växte upp i en miljö där det fanns litet utrymme för kultur. Systrarna lärde sig inga främmande språk som latin eller franska, men istället koncentrerade man sig på de praktiska färdigheter som var typiska för en furstinnas eller prinsessas fostran vid denna tid: skönskrivning, teckning, musicerande, broderi. Maria Eleonoras utbildning står alltså i skarp kontrast till dotterns, och utgör kanske ännu en bakgrund till det ansträngda förhållandet mellan de två.¹¹

Drottningen och hovet

En viktig indikation av Kristinas uttolkning av sin roll som monark under perioden 1644 till 1654 är hur det svenska hovet gestaltades under hennes inflytande. Fabian Persson har så slagkraftigt definierat den svenska monarki som växte fram under Gustav Vasa och hans söner som en "reinvention", eller nyskapelse.¹² Det handlar om ett hov som på 1500-talet bara började anta fasta former, och där ämbeten, befogenheter och ansvarsfördelning först på 1600-talet uppnådde en fastare struktur och viss stabilitet. Det tidiga 1600-talets

---

¹⁰ Ibid., s. 58.

¹¹ Denna information sammanställd från Sven Ingemar Olofssons ofullbordade biografi över Maria Eleonora, med tillstånd av hans änka Ulla Keding Olofsson.

¹² Fabian Persson, "The Courts of the Vasas and Palatines, c. 1523-1751" i Johan Adamson, red., *The Princely Courts of Europe* (London 2000), s. 276.

byråkratiseringsprocess innebar att administrationen knöts till huvudstaden. Under Kristinas förmyndarstyrelse lyckades högadeln stärka sina positioner, och detta yttrade sig bland annat i att Regeringsformen 1634 stadgade en tydlig uppdelning mellan hovet, som låg under riksmarskalkens ansvar, och administrationen, som låg utanför hans befogenheter. På 1500-talet hade det svenska hovet, som många andra under senmedeltiden och Renässansen, varit ett ambulerande hov, men denna trend bröts också under Kristinas regeringstid. Centraliseringstendenserna var uppenbara: administration och hov knöts till huvudstaden, och de övriga slott som Kristina besökte låg inte långt därifrån.¹³

Under Kristina får det svenska hovet en kontinental, och företrädesvis fransk karaktär. Det är välkänt att hon försökte skapa en kontinental hovkultur, och detta yttrade sig bland annat i hennes inbjudan till lärda och konstnärer att vistas och verka i Sverige. Drottningens mest berömde gäst var filosofen René Descartes, men det kan vara filologerna och bibliotekarierna som lämnat ett mer bestående avtryck på det svenska kulturlivet: Isaac Vossius, Claude Saumaise och Gabriel Naudé, till exempel. Hovets musiker och konstnärer bidrog påtagligt till denna internationella miljö, och Kristinas bräckliga hälsa sköttes av fransmannen Pierre Bourdelot.¹⁴ Den internationella prägel Kristina ville ge hovet styrktes genom administrativa förändringar. Hovordningen från 1653 introducerade nya ämbeten, som lånade både titlar och funktioner från det franska hovet, och gamla ämbeten fick nya, franska titlar. Dessa förändringar var knutna till Kristinas person och därför var de inte heller bestående. Flertalet försvann med hennes abdikation..¹⁵

Kristinas hov i Stockholm växer fram under den period då absolutismen är på väg att etableras i ett flertal europeiska länder, och detta innebär också att den propagandistiska kulten kring furstens person blir allt mer markant. Storskaliga banketter, torneringar, skådespel och baletter blev ett nytt inslag i hovlivet, och det var självfallet drottningen som stod i centrum. Vid det i övrigt franskt dominerade hovet förekom dock en slags maskeradbal som importerats från tyskt håll, de så kallade "värdskapen" eller "Wirtschaften". Kristina har själv nedtecknat ett minne av den mest berömda av dessa, som hölls vid trettondagshelgen 1653. Här uppträdde drottningen som herdinnan Amaranta, medan

---

¹³ Ibid., s. 277-78

¹⁴ Magnus von Platen, red., *Queen Christina of Sweden: Documents and Studies* (Stockholm 1996); Marie-Louise Rodén, red., *Politics and Culture in the Age of Christina* (Stockholm 1997).

¹⁵ Svenska Riksarkivet, Kungliga Arkiv, Drottning Kristinas Hovordning, juli 1653. Se Fabian Persson, "The Courts of the Vasas and Palatines, c. 1523-1751" i Johan Adamson, red., *The Princely Courts of Europe* (London 2000), s. 279.

de utländska sändebuden representerade de olympiska gudarna. Detta var upptakten till drottningens instiftande av Amaranterorden.¹⁶

Kristinas gestaltning av regentens roll grundades alltså på ett storskaligt hovliv enligt kontinental modell, där drottningen stod i centrum som mecenat och kulturbärare. Men vi bör också försöka säga något om hennes mer renodlade politiska ideal. Det står utom allt tvivel att Kristina betraktade den ärftliga monarkin som det ideala styrelseskicket, eftersom denna monarki var den jordiska reflektionen av en hierarkisk ordning som Gud själv instiftat. Detta uttalar hon mest tydligt efter tronavsägelsen, något jag kommer att diskutera i nästa avdelning, men uppfattningen informerar helt klart hennes handlingar under tiden som svensk regent. För att sammanfatta tidigare svensk forskning som mer specifikt inriktat sig på Kristinas gärning under den svenska tiden, har följande huvudfrågor lyfts fram: i utrikespolitiken, förhandlingarna inför westfaliska freden och krigsslutet i sig; i inrikespolitiken, frågorna om avyttringen av kronogods och den fiskala politiken i större bemärkelse, de därmed avhängiga ståndsstriderna under kröningsriksdagen 1650, samt tronföljdsproblematiken, som flätades samman med de tvistefrågor som avgjordes 1650.

Såsom Michael Roberts påpekat i sitt bidrag till diskussionen om 1600-talets kris, präglas den svenska historien under den tidigmoderna epoken av en dynamik som reflekterar spänningarna mellan två konstitutionella krafter: å ena sidan adeln med dess intressen och konstitutionella friheter; å andra sidan monarkin som kunde finna folkligt stöd från de lägre stånden.¹⁷ Denna spänning yttrade sig mest påtagligt i samband med de ståndskonflikter som utspelades under kröningsriksdagen 1650. Det är inte orimligt att hävda att om Kristina hade förblivit på tronen, skulle hon både ha velat och lyckats stärka monarkens ställning i förhållande till rådsaristokratin och adeln överhuvudtaget. I en mindre känd skrift som Kristina författade 1687, och undantagsvis på italienska, behandlar hon Vasavapnets och själva ättens historia. Här berömer hon sig för att ha bibehållit sin suveräna auktoritet intill slutet av sin regering, en auktoritet som hon besatt i högre och "mer absolut" bemärkelse än alla de kungar som föregått henne.¹⁸ Men hennes främsta ansträngningar från

---

¹⁶ Kungliga Biblioteket, Stockholm, Ms. D. 682, ff. 289-295, "Information de la frairie d'Amarante".

¹⁷ Michael Roberts, "Queen Christina and the General Crisis of the Seventeenth Century" i Trevor Aston, red., *Crisis in Europe 1560-1660* (New York 1967), s. 218. "From the beginning of the fifteenth to the end of the eighteenth century, Swedish history derives its inner dynamic from the tension resulting from the pull of two conflicting constitutional forces: on the one hand an aristocracy which combined the assertion of its interests with the defence of constitutional liberties; on the other a monarchy which could count on popular support by seeming to protect the little man against exploitation."

¹⁸ Riksarkivet, Azzolino-samlingen K. 433, "L'Arma antica della Suezia", ff. 15-16. "Continuò poi la Regina à governar come prima, conservando sin all'ultimo momento la sua suprema autorità, la quale fù da lei posseduta maggiore, e più assoluta di quella che ogn'altro Rè suo Predecessore avesse havuta mai, com'è notorio à tutta la

1649 och framåt inriktade sig på abdikationsprojektet, och Karl Gustavs utnämning till tronföljare och arvfurste. När Kristina överlät den svenska tronen till kusinen uteslöt hon också kvinnor från arvsrätten. Riket och regementet uppdrogs "Hans Kärlighet och dess ächta manlige lijfsarffwingar". Kristina avsåg dock inte kungavärdigheten med tronen, så jag skall nu kort kommentera hur hon gestaltade rollen som monark efter 1654.

Drottning utan rike

Förutsättningarna för Kristinas liv efter tronavsägelsen sammanfattas i hennes underhållsrecess från den 1 juni 1654 i Uppsala. Recessen bevaras i flera nästintill likalydande exemplar, eftersom den utfärdades i form av ett kontrakt. Två exemplar omfattar 20 punkter, och det tredje 21, varav flertalet berör praktiska frågor kring Kristinas tänkta intäkter från de underhållsländer som skulle bidra till hennes försörjning efter tronavsägelsen. Men den allra första punkten slår fast att Kristina behåller sin kungliga värdighet även efter tronavsägelsen, och vad detta innebär:

"1. att wij för all subjection och lydno skole wara befrijade och icke någrom uthan allenast Gudj underkastade att gifwa för wåre actioner räkenkap, så the som här till förde äre som the effter afträdet ifrån regementet förde warda, och nyttia all den rätt, frijheet och independence som oss effter naturen tillstår och fördenskull för alle befallningar och pålagor wara exempte och icke skyldiga swara för något som icke går emot konungens och fäderlandzens wälferd, dock skall denne rett, frijheet och independence opa wår persohn allena förstås, oförkrenkt abdicationen och dee articlar j regementsafträdet författade ähro, men på wår egendom således som här vnder förmält warder."¹⁹

Vi kan förutsätta att Kristina själv inte bara förhandlat om underhållsrecessens specifika villkor, men även aktivt bidragit till utformningen av dess första stycke. Hon återkommer inte sällan till formuleringen att monarken ansvarar för sina handlingar till Gud allena, en tes som har sina rötter i den medeltida uppfattningen om kungadömet, och som utarbetades under det absolutismens sekel i vilket Kristina verkade.

I detta korta stycke kan vi också utläsa att Kristina aldrig ämnar vara någon annan kungs undersåte, eller rättare sagt att hon inte kan bli det, eftersom hennes "rätt, frijheet

---

Suezia, la quale si vidde resa dalla Maestà Sua in quel tempo gloriosa, trionfante, e formidabile per mare, e per terra all'Europa tutta."

¹⁹ Underhållsrecessen 1654, 1 juni, Uppsala. Samma text i samtliga bevarade exemplar, Archivio Segreto Vaticano, A. A. Arm. C, 1224, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 2121, Svenska Riksarkivet, Statsrättsliga urkunder nr. 24. Tryckt i A. A. Stiernman, *Alla riksdagars och mötens besluth II* (1729), s. 1208-1217, efter Riksarkivets exemplar. Ovanstående transkription av doc. Birgitta Fritz.

och independence" är någonting hon besitter *efter naturen*. Det finns inget källmaterial som upplyser oss om när Kristina fattade beslutet om att bosätta sig i Rom efter tronavsägelsen – hennes ankomst där äger ju rum arton månader efter det att hon lämnat Sverige – eller hennes konkreta skäl för detta beslut. Det är min tes att ingen annan hemvist var möjlig för Kristina: hade hon bestämt sig för att leva som "kunglig gäst" i något annat katolskt land eller furstendöme, så hade hon på något vis behövt uppleva sig som en annan härskares undersåte, och det var en omöjlighet.

Men Kristina höll det inte för omöjligt att leva som den romerska påvens "undersåte". Hon erkände påvens suveränitet, och att han var överordnad även katolska furstar, och det var därför inte omöjligt för henne att lyda under denne påve, medan hon bibehöll uppfattningen om den egna kungavärdigheten. Uppriktigheten i Kristinas konversion har diskuterats utförligt i 1900-talets svenska forskning, och det finns inte utrymme att ta upp frågan i detta sammanhang. Jag bör dock konstatera att jag delar Weibulls syn om att hennes konversion var uppriktig, och vill lyfta fram kopplingen mellan hennes politiska och teologiska ideal. En aspekt av Kristinas katolicism är hennes bejakande av dess monarkiska styre och av denna kyrkas klart hierarkiska struktur. Hon uttrycker detta tydligt i en av de maximer som ingår i samlingen *Les Sentiments Héroïques*:

Dieu a voulu que le gouvernement de son Eglise fut Monarchique. Il a donné son infallibilité au Pape et non pas aux concils. Le Pape est tout sans eux, et ils ne sont rien sans luy. *Il ne doit rendre conte qu'a Dieu seul de ses actions et decrets*. Toutes les puissances, et toutes les dignites luy doiuent submission service respect et obeissance (min kursivering).²⁰

Kyrkan är en monarki och dess ledare, påven – monarken, beskrivs med de ord som återfinns i första punkten i Kristinas underhållsrecess. Han är underkastad Gud allena att avge räkenskap för sina handlingar och beslut.

Upprätthållandet av en kunglig värdighet

Kristinas abdikationsrecess skulle ge henne de konkreta medel som behövdes för upprätthållandet av hennes ställning efter tronavsägelsen. En förutsättning för att hon skulle uppfattas som en kunglig person under fortsättningen av sitt liv var att hon omgavs av en

---

²⁰ Sven Stolpe, red., *Les Sentiments Héroïques* (Stockholm 1959), s. 33. Jag har mer utförligt behandlat det ovan framförda argumentet i artikeln "La chiesa e la monarchia. Religione e politica nelle opere letterarie della regina Cristina di Svezia" i Wilma Di Palma & Tina Bovi, red., *Cristina di Svezia. Scienza ed Alchimia nella Roma Barocca* (Bari 1990), s. 69-97.

hovstat. Hon hade lämnat Sverige med ett mindre följe, men när hon anträdde påvestaten ett och ett halvt år senare, omfattade det nära 250 personer.²¹ Hennes resor till Nordeuropa på 1660-talet förorsakades av nödvändigheten att bekräfta underhålsrecessens villkor vid Karl X Gustavs död, och senare av omständigheten att intäkterna från Sverige inte utbetalades enligt förväntan. Under de första åren i Rom sågs Kristina leva huvudsakligen på lån och krediter, och hon uppfattades inte alltid av omgivningen som en kunglig person. Som bekant var lån och krediter inte alls främmande för den tidigmoderna epokens monarker, men Kristina sågs inte heller leva med de materiella villkor som förväntades, och härav problemet.

Kristina använde sig konsekvent av de sociala markörer som karakteriserade barocktidsvarvets hovkultur delvis för att definiera den egna ställningen som monark, och delvis för att visa hur andra personer skulle förhålla sig till henne. På våren 1656 ville Kristina frigöra sig från det spanska beskydd hon åtnjutit sedan tronavsägelsen, och som hon nu börjat uppleva som förtryck. Hon inledde denna process genom att vägra att i audiens ta emot hertigen av Terranova, kung Filip IV:s sändebud i Rom, sittande i en stol med armstöd. Som ambassadör kunde han endast erbjudas en pall, eller tabouret. Kardinalerna, å andra sidan, togs emot i stolar med armstöd, eftersom Kristina uppenbarligen accepterade påven Urban VIII:s förordning från 1630 som likställde dem i rang med europeiska furstar.²² Hennes konsekventa bruk av titlar i korrespondens underströk hovkulturens rangordning av samhället. Furstar - och kardinaler - var "mon cousin", medan andra kungligheter intitulerades "bror" eller "syster".²³

Under Romtiden använde sig Kristina alltså av hovets regler och praxis för att oavbrutet hävda det som uttalades i abdikationsrecessens första punkt: att hon var född monark och så skulle förbli livet ut. Hon lyckades inte alltid – omvärldens reaktion på hennes avrättning av Gian Rinaldo Monaldesco 1657, som utförligt behandlats av Curt Weibull – visade att man inte alls accepterade Kristina som fullvärdig regent och därmed domare över den egna hovstaten.²⁴ Men Kristina lyckades ändå påverka denna uppfattning: hon upprätthöll, trots ständiga penningabekymmer, en fullskalig hovstat i sitt romerska palats. Hon krävde av

---

²¹ Kungliga Biblioteket, Stockholm, Ms. D. 685, "Rolo della gente della Maestà della Regina di Suetia e delli Cavalli che l'accompagnano"; Archivio Segreto Vaticano, Misc. Arm. I, 19, f. 288, "Rolo delle persone che ha seco la Maestà della Regina di Suezia."

²² Kristinas konflikter med de spanska diplomaterna i Rom tas upp i Curt Weibull, *Drottning Christina. Studier och forskningar* (Stockholm 1931), och i Marie-Louise Rodén, *Church Politics in Seventeenth-Century Rome* (Stockholm 2000).

²³ Min tolkning av Kristinas användning av ceremoniel och förhållande till hovkulturen i stort grundar sig på Norbert Elias, *The Court Society* (New York 1983).

²⁴ Curt Weibull, *Drottning Christina och Monaldesco* (Stockholm 1937); *idem*, "Monaldescos Död: Aktstycken och Berättelser" i *Göteborgs Högskolas Årsskrift XLIII* (1937:4), s. 3-29.

sin omgivning att de skulle iakttaga de regler i förhållande till ceremoniel som tillämpades i fysiskt och skriftligt umgänge med kungliga personer. Hennes omfattande och framgångsrika mecenatskap var ytterligare en aspekt av hennes utövande av den kungliga rollen. Under de sista två decennierna var hon ett etablerat inslag på den romerska politiska och kulturella scenen, och var då helt enkelt känd som "la Regina."

Kristina kom att verka inom kyrkopolitiken i samarbete med en grupp kardinaler: medlemmarna i fraktionen *Squadrone Volante*, vars inofficielle ledare Decio Azzolino (1623-89) blev hennes närmsta vän och förtrogne. I dagarna, när den romerska kyrkans kardinaler uppfyllt en av sina två huvudsakliga uppgifter, det vill säga att välja en ny påve från den egna kretsen, kan man reflektera över att denna svenska drottning lyckades utöva politisk makt inom en helt manlig hierarki. Hon är med all sannolikhet den enda kvinna i den romerska kyrkans historia som haft ett direkt inflytande på sin tids påveval. Utgången av påvevalet 1667, nämligen att hennes och Azzolinos kandidat Giulio Rospigliosi valdes till påve med namnet Clemens IX, var ett direkt resultat av Kristinas initiativ att främja en allians mellan det franska hovet och fraktionen *Squadrone Volante*.²⁵ Kardinalerna – den romerska kyrkans hovadel, om man så vill – blev den naturliga referensramen för denna kvinna som förblev drottning livet ut.

---

²⁵ Kristinas initiativ i samband med konklaven 1667 mest utförligt redovisad hos Carl Bildt, *Christine de Suède et le Cardinal Azzolino* (Paris 1899).